

*Ірпінський державний коледж економіки та права Україна,
08200, Київська обл., м. Ірпінь, вул. Університетська, 31
Ирпенский государственный колледж экономики и права Украина,
08200, Киевская обл., г. Ирпень, ул. Университетская, 31
Irpın State College of Economics and Law Ukraine,
08200, Kyiv region, Irpin city, University str., 31*

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ЕКСКУРСІЇ В АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

*Краще один раз побачити ніж сто разів почути
Народне прислів'я*

Постановка проблеми. Сучасні процеси державотворення та національного відродження в Україні, інтеграція нашої держави до європейського та світового співтовариства потребують посилення уваги суспільства до освіти, зокрема історичної. На цей предмет покладаються важливі завдання, пов'язані зі створенням умов для успішної соціалізації та самореалізації особистості в інформаційному суспільстві, формуванням критичного мислення, набуттям студентами важливих життєвих орієнтирів і компетентностей. Одним із елементів у оновленні змісту освіти є використання у навчальному процесі навчальних екскурсій. Навчальна екскурсія з історії – своєрідний зв'язок коледжу з життям, що покликане виховати всебічно розвинену, гармонійну особистість. Вона сприяє розвитку пізнавальних здібностей студентів, їхньої уваги, уяви, спостережливості, мислення, встановлення безпосереднього зв'язку навчання з життям

Навчальні екскурсії з історії України – це один із засобів зв'язку минулого з сьогоденням та майбутнім нашої держави, спосіб формування професійних компетентностей студентів економіко-правового спрямування. Екскурсії також доповнюють теоретичне навчання, дають студентам уявлення про історичні події та їх важливість у формуванні розвиненої держави за принципом «Хто не знає минулого, той не вартий майбутнього».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «навчальна екскурсія» в науці не нове. Аналіз психолого-педагогічної літератури з дослідження навчальних екскурсій показав, що вивченням даної проблеми займалася значна кількість вчених, серед яких можна виділити К. Д. Ушинського, А. С. Симоновича, О. Я. Герда, Є. І. Тихееву, Б. Е. Райкова та ін.

Проте дослідження навчальних екскурсій для студентів з гуманітарного циклу дисциплін, зокрема історії України у ВНЗ І-ІІ р.а. свідчить про недостатнє його вивчення. Практично відсутні праці з рекомендаціями щодо проведення навчальних екскурсій зі студентами – майбут-

німи фахівцями з галузей економіки та права.

Мета статті здійснити теоретичний аналіз поняття «навчальна екскурсія», обґрунтувати технологію її проведення та навести приклади оптимальних маршрутів «Тема – екскурсія».

Виклад основного матеріалу. Слово «екскурсія» походить від латинського *excursio* – прогулянка, поїздка, вилазка, відвідини визначних чим-небудь об'єктів (пам'ятники культури, музеї, підприємства, місцевість тощо) з освітньою та науковою метою. Навчальна екскурсія – це форма проведення навчального заняття в умовах виробництва, природи, музею з метою спостереження і вивчення студентами різних об'єктів, явищ дійсності, процесів, пов'язаних з їх майбутньою спеціальністю.

Перші згадки про екскурсії в педагогічній літературі слід відмітити в роботах А. Я. Герда, який ще в 1866 р. писав про те, що «екскурсії мають служити доповненням до уроків».

У 60-ті рр. ХІХ ст. екскурсії активно пропагували К. Д. Ушинський і його послідовники. Екскурсії сприяють, на їх думку, засвоєнню нових знань, поглибленню та розширенню наявних у тих, хто вчиться, розвивають проблемне творче мислення, допомагають встановити зв'язки теорії з практикою, активізують пізнавальну і практичну діяльність, виховують у нього позитивні інтелектуальні почуття тощо [1, с.169].

На початку ХХ ст. екскурсії починають займати гідне для них постійне місце в навчальній роботі кращих шкіл. Були навіть спроби перетворити екскурсії в універсальний метод викладання. В 1910 р. в Петербурзі за редакцією Б. Е. Райкова вийшла книга «Школьные экскурсии, их значение и организация», в якій вперше було сформульовано основні принципи екскурсійної методики.

Аналіз наукової літератури показує, що науковці, які досліджують навчальні екскурсії, ще не досягли однаковості у визначенні цього поняття і трактують його так:

– «...форма організації навчання, при якій учні сприймають та засвоюють знання шляхом виходу до місця розташування об'єктів, що вивчаються» [2, с.167];

– «...це можливість комплексного викорис-

тання методів навчання, які збагачують знаннями учнів й самого вчителя, допомагають виявити практичну значимість занять, сприяють ознайомленню учнів з досягненнями науки та ефективним засобом виховання, зокрема їх емоційної сфери» [3, с. 347];

– «...багатофункціональний метод, його широкі і правильне використання з різною метою і у різних умовах – важливий засіб розвитку спостережливості, мовлення, мислення, пізнавальної активності» [4, с. 273].

Відвідуючи екскурсії, студенти отримують уявлення про події, що пов'язані з розвитком України. Під час екскурсії розв'язується багато навчальних і виховних завдань, які можливо вирішити тільки в наочній формі, в умовах реального спостереження. Це пов'язано з тим, що не завжди в умовах навчальних аудиторій можна ознайомити студентів з історичними подіями.

Навчальна екскурсія з історії для студентів – це позаурочна складна комплексна форма навчання, що проводиться за межами навчального закладу чи аудиторії з метою збагачення, розширення та поглиблення теоретичних знань, вирішення низки завдань – підкріплення та розвитку мотивації навчальної та виховної діяльності.

Для студентів екскурсії можуть бути випереджувальними і проводитися напередодні вивчення нової теми; тематичними – для поліпшення розуміння учнями певної теми або розділу; комплексними, що охоплюють широке коло питань основ наук і проводяться наприкінці вивчення розділу або навчального року з метою узагальнення знань та вмінь [5].

Ефективність навчальної екскурсії значною мірою залежить від особистості педагога та його організаторських здібностей, наявності педагогічного такту, вміння підтримувати увагу студентів, підготовленості викладача й студентів до проведення екскурсії [6, с.169].

Навчальна екскурсія для студентів з дисциплін гуманітарного циклу потребує системної та комплексної підготовчої роботи, яка включає вирішення таких дидактичних, виховних та організаційних завдань з боку викладача:

1) чітке визначення навчальної та виховної цілі кожної екскурсії;

2) визначення навчального матеріалу, який доцільно вивчити та закріпити на екскурсії (відповідно до робочої навчальної програми дисципліни);

3) вибір об'єкта проведення навчальної екскурсії (музей, виставка, архітектурні та духовні пам'ятки);

4) попереднє ознайомлення з місцем проведення екскурсії;

5) складання плану проведення екскурсії, визначення фронтальних та індивідуальних завдань для студентів;

6) виховна робота зі студентами щодо усвідомлення та сприйняття ними цілей, про-

цесу та результатів екскурсії.

Під час екскурсій, окрім спостереження, обов'язково використовується розповідь, бесіда, демонстрація та інші дидактичні методи, прийоми та засоби.

Отже, екскурсія – це досить ефективний метод залучення студентів до сучасних технік та технологій навчання, формування мотивації навчальної та майбутньої фахової діяльності, що пов'язана з формуванням особи держслужбовця.

Практика проведення навчальних екскурсій включає такі етапи:

- підготовка до екскурсії;
- проведення екскурсії (хід екскурсії);
- підведення підсумків екскурсії (після екскурсійна робота).

I. Підготовка до екскурсії.

Екскурсія планується викладачем заздалегідь.

Для більшої ефективності навчальної роботи студентів викладач ділить групу студентів на дві-три підгрупи, завданням яких є вивчення (повторення) певної теми, наприклад, таких:

- «УСРР в умовах НЕПу (1921-1928 рр.)»;
- «Радянська модернізація України (1929-1939 рр.)»;
- «Громадсько-політичне життя України (1929-1939 рр.)».

Також обираються керівники підгруп, визначаються функції членів підгрупи, що пов'язано з назвою кожної підгрупи відповідно до теми, що вивчається (повторюється, закріплюється). Кожній підгрупі видається дидактична карта.

В дидактичній карті визначається завдання для кожної підгрупи. Вона містить, як правило, таку інформацію:

- назву теми, яка повинна бути опрацьована студентами самостійно;
- перелік основних понять по даній темі;
- список основної та додаткової літератури, яку можна використовувати самостійно при вивченні теми;
- творчі завдання, виконання яких допоможе досконаліше вивчити тему (створити презентацію, написати есе тощо).

II. Методика проведення екскурсії:

1. Провести інструктаж з техніки безпеки, здійснивши відповідні записи в журналі обліку інструктажів з техніки безпеки.

2. Повідомлення теми, основних цілей, дидактичних і виховних завдань екскурсії. Вступ має бути лаконічним, чітким, конкретним і зрозумілим для всіх учасників екскурсії.

3. Мотивування навчальної діяльності.

III. Підведення підсумків екскурсії

На даному етапі важливо закріпити результати екскурсії. Для цього викладач підводить підсумки екскурсії у методично доцільній послідовності. Виконати їх краще, застосовуючи при проведенні один з елементів інтерактивного методу «Мікрофон», при якому студенти по черзі лаконічно висловлюють свою думку, ді-

ляться своїми враженнями щодо таких питань:

– Що нового дізнались під час проведення екскурсії?

– Чи досягли головної мети екскурсії, яку ставили перед собою?

– Чи виконали всі поставлені завдання?

– Чи в майбутньому навчальні екскурсії будуть представляти для Вас фаховий та особистісний інтерес?

– Які проблемні питання виникли після екскурсії?

Для викладача історії важливим є наявність оптимальних маршрутів «Тема – екскурсія». В даній статті наведені приклади екскурсійних маршрутів, що здійснюються при вивченні дисципліни «Історія України: ХХ ст.» (Таблиця 1). Ці екскурсії не тільки сприяють вивченню дисципліни «Історія України», а вони є наочним прикладом для майбутніх юристів та економістів, які мають можливість дослідити економіко-правові проблеми розвитку сучасної

України та зробити висновки щодо можливих шляхів подолання цих проблем, мотивуючи це народним прислів'ям: «Розумні вчаться на чужих помилках».

Висновки. Навчальна екскурсія має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки допоможе викладачу правильно визначити їх місце в системі інших форм навчальних занять під час планування освітнього процесу зі своєї дисципліни. Своєчасне проведення екскурсії підвищує інтерес студентів до навчального матеріалу, що вивчається, сприяє закріпленню теоретичних знань та їх втілення в практику.

Участь в екскурсійній роботі сприяє появі й розвитку пізнавальних інтересів, потреби в постійному підвищенні свого інтелектуального рівня, в безперервному навчанні, що дуже важливо з погляду розв'язання завдань, що стоять перед сучасною освітою.

Таблиця 1

Тематика екскурсій для студентів при вивченні дисципліни «Історія України: ХХ ст.»

№	Тема відповідно до робочої навчальної програми	Місце проведення екскурсії	Адреса
1	Початок Української національно-демократичної революції (1917 р. – квітень 1918 р.)	Музей Української революції 1917-1921 рр.	м. Київ, вул. Володимирська, 57
		Національний музей історії України	м. Київ, вул. Володимирська, 2
		Історико-меморіальний музей Михайла Грушевського.	м. Київ, вул. Паньківська, 9.
		Музей Збройних Сил України	м. Київ, вул. Грушевського, 30/1
2	Боротьба за українську державність (квітень 1918 р. – 1921 р.)	Музей Української революції 1917-1921 рр.	м. Київ, вул. Володимирська, 57
		Національний музей історії України	м. Київ, вул. Володимирська, 2
		Музей Збройних Сил України	м. Київ, вул. Грушевського, 30/1
3	Встановлення й утвердження радянського тоталітарного режиму (1921 – 1939 рр.)	Національний музей історії України	м. Київ, вул. Володимирська, 2
4	Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.)	Музей історії ВВВ у Києві	м. Київ, вул. Івана Мазепи, 44
		Державний музей-заповідник «Діорама «Битва за Київ. Лютийський плацдарм 1943 рік»	вулиця Вагута, 67, Нові Петрівці, Київська область
		Музей-діорама «Битва за Дніпро в районі Переяслав-Хмельницького восени 1943 року»	М. Переяслав-Хмельницький, вул. Г.Сковороди, 54
		Історико-меморіальний комплекс пам'яті жертв фашизму «Ставка Гітлера «Вервольф»	Вінницька обл., Вінницький р-н, с. Стрижавка
5	Україна в умовах політичної та економічної лібералізації суспільства (1953 – 1954 рр.)	Національний музей історії України	м. Київ, вул. Володимирська, 2
6	Україна в період загострення кризи радянської системи (1964 – поч. 80-х рр.)	Музей Чорнобилю	м. Київ, пров. Хоревої, 1
		Національний музей історії України	м. Київ, вул. Володимирська, 2
7	Розпад СРСР і проголошення незалежності України	Національний музей історії України	м. Київ, вул. Володимирська, 2

Література

1. Педагогічний словник : [текст] / [за заг. ред. Ярмаченка М. Д.]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
2. Харламов И. Ф. Педагогика : [учеб. пособ.] / Иван Фёдорович Харламов. – 4-е изд., переробл. и доп. – М. : Гардарики, 1999. – 519 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : [посібник для студентів ВНЗ] / Наталія Павлівна Волкова. – К. : Академія, 2001. – 576 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи : [підручник для студ. пед. фак.] / О.Я. Савченко – К. : Генеза, 1999. – 366 с.
5. Методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу під час проведення навчальних екскурсій та навчальної практики учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Лист МОН № 1/9-61 від 06.02.08 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-5602B37F333C5/list-d4a04af326>
6. Педагогічний словник : [текст] / [за заг. ред. Ярмаченка М. Д.]. — К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.

References

1. Pedahohichnyy slovnyk : [tekst] / [za zah. red. Yarmachenka M. D.]. – K. : Pedahohichna dumka, 2001. – 514 s.
2. Kharlamov Y. F. Pedahohyka : [ucheb. posob.] / Yvan Fëdorovych Kharlamov. – 4-e yzdz., pererobl. y dop. – M. : Hardaryky, 1999. – 519 s.
3. Volkova N. P. Pedahohika : [posibnyk dlya studentiv VNZ] / Nataliya Pavlivna Volkova. – K. : Akademiya, 2001. – 576 s.
4. Savchenko O. Ya. Dydaktyka pochatkovoyi shkoly : [pidruchnyk dlya stud. ped. fak.] / O. Ya. Savchenko – K. : Heneza, 1999. – 366 s.
5. Metodychni rekomendatsiyi shchodo orhanizatsiyi navchal'no-vykhovnoho protsesu pid chas provedennya navchal'nykh ekskursiy ta navchal'noyi praktyky uchniv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv. Lyst MON # 1/9-61 vid 06.02.2008 roku: [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-5602B37F333C5/list-d4a04af326>
6. Pedahohichnyy slovnyk : [tekst] / [za zah. red. Yarmachenka M. D.]. – K. : Pedahohichna dumka, 2001. – 514 s.

Чорна Т. В. Роль навчальної екскурсії в активізації пізнавальної діяльності студентів при вивченні історії України.

Стаття є результатом аналізу екскурсійної роботи з дисципліни «Історія України», вона розкриває особливості всіх етапів проведення навчальної екскурсії в умовах формування новітнього освітнього процесу.

В роботі здійснено теоретичний аналіз поняття «навчальна екскурсія», обґрунтовано методику її проведення та наведені приклади оптимальних маршрутів «Тема-екскурсія».

У статті здійснено спробу довести необхідність системної та комплексної підготовчої роботи щодо проведення навчальної екскурсії для студентів. Для підготовки фахівців економіко-правового спрямування навчальна екскурсія є важливою складовою формування професійних компетентностей. Така форма проведення занять урізноманітнює традиційне навчання і може претендувати на систематичність в навчальній роботі не тільки з історії а й з інших дисциплін.

Ключові слова: навчальна екскурсія, форма організації навчання, комплексна форма навчання, технології навчання.

Черная Т. В. Роль учебной экскурсии в активизации познавательной деятельности студентов при изучении истории Украины.

Статья является результатом анализа экскурсионной работы по дисциплине «История Украины», она раскрывает особенности всех этапов проведения учебной экскурсии в условиях формирования новейшего образовательного процесса.

В работе осуществлен теоретический анализ понятия «учебная экскурсия», обоснована методика ее проведения и приведены примеры оптимальных маршрутов «Тема-экскурсия».

В статье предпринята попытка доказать необходимость системной и комплексной подготовительной работы по проведению учебной экскурсии для студентов. Для подготовки специалистов экономико-правового направления учебная экскурсия является важной составляющей формирования профессиональных компетенций. Такая форма проведения занятий разнообразит традиционное обучение и может претендовать на систематичность в учебной работе не только по истории, но и по другим дисциплинам.

Ключевые слова: учебная экскурсия, форма организации обучения, комплексная форма обучения, технологии обучения.

Chorna T. V. The role of field trips in enhancing of cognitive activity of students during the studying of the history of Ukraine.

The article is the result of the analysis of excursion work in the subject «History of Ukraine», it reveals the features of all stages of educational excursions under the conditions of formation of new educational process.

In the work a theoretical analysis of the concept is carried out of «educational tour», the technique of its implementation and examples of optimal routes topic-tour.

In the article an attempt to prove the necessity of a systematic and comprehensive preparatory work for the conduct of educational tours for students is made. For training specialists in economic and legal learning tour an excursion is an important component of formation of professional competence. This form of training will vary traditional training and can claim to become systematic in education, not only in history but in other disciplines.

Key words: educational excursion, a form of learning organization, integrated learning, learning technologies.